

Aneta Sokół

Uniwersytet Szczeciński

CZYNNIKI EGZOGENICZNE WARUNKUJĄCE ROZWÓJ SEKTORA PRZEDSIĘBIORSTW W REGIONIE

1. Wstęp

Podjmując się badania społeczno-gospodarczej sytuacji Polski, należy pamiętać, że na rozwój terytorialny wpływa cały zespół czynników, działających na zasadzie sprzężeń zwrotnych i mechanizmów mnożnikowych, prowadzących do przyspieszenia rozwoju gospodarczego lub jego zahamowania.

Analizę gospodarki regionu można prowadzić w aspekcie wielopłaszczyznowym. Szczególnie istotne jest określenie stopnia poziomu wewnętrznego zróżnicowania badanego terytorium. Spójność, czyli inaczej koherencję obszaru gospodarczego, należy rozpatrywać w trzech podstawowych wymiarach: ekonomicznym, społecznym i przestrzennym. W pierwszym przypadku porównuje się poziom aktywności gospodarczej w poszczególnych obszarach danego kraju czy regionu, w drugim bada się stopę bezrobocia, poziom ubóstwa lub inne wskaźniki rozwoju społecznego, w trzecim wyróżnia się obszary: centralny, peryferyjny i pośredni.

Warto wspomnieć, że zgodnie ze współczesnym paradygmatem rozwoju odniesienie sukcesu gospodarczego w kraju, a tym samym i w regionie, przestało zależeć wyłącznie od posiadanych tradycyjnych zasobów gospodarczych. Dostrzeżono, iż niezwykle ważną determinantą dla rozwoju danego terenu jest wiedza i innowacje. Wiedza jako zasób niematerialny wraz z umiejętnościami osób zamieszkujących dany obszar tworzą tzw. „kapitał ludzki”, a ponoszone na nie nakłady należy traktować jako inwestycje, które w ramach sprzężeń zwrotnych przyniosą wymierne korzyści ekonomiczno-społeczne¹. Efektywne wykorzystanie zasobów wiedzy wpływa na poziom przedsiębiorczości, innowacyjność, a w tym i na konkurencyjność danego terenu.

¹ Por. A. Bagińska, *Inwestycje w rozwój kapitału ludzkiego*, [w:] *Wiedza w gospodarce, społeczeństwie i przedsiębiorstwach: pomiary, charakterystyka, zarządzanie*, red. K. Piech, E. Skrzypek, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2007.

W związku z tym w ostatnich latach w Europie wzrosło zainteresowanie rozwojem wiedzy i polityki innowacyjnej oraz jej oddziaływaniem na gospodarkę na szczeblu wspólnotowym, krajowym i regionalnym. Rządy krajów podejmują działania na szczeblach centralnych i samorządowych, zmierzając do budowania przewagi konkurencyjnej poprzez rozwój gospodarki opartej na wiedzy. Wskazać należy, że trudno jest jednak osiągać postawione cele rozwojowe bez inwestycji w zasoby niematerialne. Główną barierą determinującą rozwój wiedzy i innowacji, a w tym i przedsiębiorczości, jest brak środków finansowych. Stąd swoistym remedium na braki kapitałowe stały się fundusze unijne, a przede wszystkim ich odpowiednie zagospodarowanie. Zarówno teoretycy, jak i praktycy zwracają szczególną uwagę na rozwój zasobów niematerialnych z wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej na terenach tzw. zastoju gospodarczego, jakimi są w przypadku Polski obszary wschodniej Polski².

Zatem celem artykułu jest wskazanie wybranych czynników pochodzenia egzogenicznego, które w istotny sposób uwarunkowują rozwój przedsiębiorczości w regionach Polski.

2. Pojęcie rozwoju regionalnego

Analizę zjawiska rozwoju społeczno-gospodarczego w układzie przestrzennym należy rozpocząć od omówienia definicji rozwoju regionalnego³ i lokalnego⁴. W artykule przyjęto obydwie te pojęcia jako uniwersalne, wskazując na możliwość ich zastosowania do opisu zarówno regionu, jak i mniejszych jednostek terytorialnych, w zależności od badanej materii. Przykładem zastosowania obu definicji zamienne jest pojęcie rozwoju regionalnego A.C. Nelsona i pojęcie rozwoju lokalnego E.J. Blakelya. Obie, choć różne, definicje odnoszą się do procesów zachodzących w obrębie danego obszaru.

A. C. Nelson poprzez rozwój regionalny rozumie zmiany w regionalnej produktywności, mierzonej wielkością populacji, zatrudnieniem, dochodem i wartością produkcji dodanej. Rozwój regionalny obejmuje również rozwój społeczny, rozu-

² A. Sokół, *Wybrane fundusze UE w rozwoju innowacji i wiedzy na przykładzie Polski Wschodniej – ich znaczenie w retrospekcji oraz perspektywy na lata 2007-2013*, [w:] *Innowacyjność w Polsce w ujęciu regionalnym: nowe teorie, rola funduszy i klastrów*, red. S. Pangsy-Kania, K. Piech, Instytut Innowacji i Wiedzy, Warszawa 2008, s. 144.

³ Słowo „region” wywodzi się z łacińskiego *regio, regionis*, co w bezpośrednim tłumaczeniu ma dwa znaczenia: 1) ruch w określonym kierunku, 2) przestrzeń (inaczej okolica, kraina, dzielnica). Pojęcie dotyczące znaczenia regionu jako przestrzeni nabrało z czasem większego znaczenia i zadomowiło się w wielu językach. Obecnie więc region jest uznany za zespół graniczących ze sobą obszarów, wyróżniających się pod względem podobnych kryteriów w stosunku do obszarów przyległych. M. Matlan-giewicz, *Efekty rozwoju współpracy przygranicznej na przykładzie euroregionu „Pomerania”*, US, Szczecin 2001.

⁴ Szerzej na ten temat zobacz J. Bober, *Planowanie jako instrument efektywnego sterowania rozwojem lokalnym*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie 2002 nr 577, s. 48-50.

miany jako poziom opieki zdrowotnej, dobrobyt, jakość środowiska czy też kreatywność. Z kolei E.J. Blakely lokalny rozwój gospodarczy definiuje jako proces, w którym władze lokalne lub organizacje sąsiedzkie angażują się w celu stymulowania albo przynajmniej utrzymania działalności gospodarczej lub zatrudnienia. Głównym celem tego zaangażowania jest stworzenie lokalnych możliwości utrzymania zatrudnienia w dziedzinach korzystnych dla społeczności lokalnych⁵.

W. Dziemianowicz⁶ podkreśla, że bez problemu można by określić rozwój lokalny za pomocą definicji Nelsona, pomimo że nie ma w niej słowa *lokalny*, jak również do przyjęcia wydaje się stwierdzenie, że rozwój regionalny odbywa się dzięki stymulowaniu przez władze samorządowe zmian wpływających korzystnie na rozwój gospodarczy danego terenu.

Zmiany, jakie dokonały się w Polsce po roku 1989, całkowicie zmieniły wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju regionalnego. Przeobrażenia rynkowe w sposób bezwzględny ujawniły rzeczywistą wartość różnego rodzaju zasobów i umiejętności skumulowanych w poszczególnych regionach. Transformacja przyniosła zmiany geografii silnych i słabych regionów oraz pozycji konkurencyjnej poszczególnych terenów. Podatność na zmiany wynikające z przejścia od funkcjonowania gospodarki etatyzmu do gospodarki rynkowej okazała się bardzo silnie zróżnicowana w poszczególnych obszarach, często nie wynikając wprost z ich pozycji przed rokiem 1989.

Rozwój regionalny Polski spowodował, że wyodrębniły się obszary, które w literaturze przedmiotu nazwa się biegunami rozwoju cywilizacyjno-gospodarczego o wyraźnie lepszych szansach dalszego rozwoju⁷. Tego typu bieguny rozwoju wyraźnie dominują na zachodzie Polski. Zachodnia Polska (tzw. Polska A) wykazuje tendencje wzrostu podstawowych wskaźników makroregionalnych.

⁵ W. Dziemianowicz, *Kapitał zagraniczny a rozwój regionalny i lokalny w Polsce*, UW, Warszawa 1997, s. 29.

⁶ W warunkach polskich z reguły za region uważane jest województwo, zaś za jednostki lokalne – gminy. W. Dziemianowicz, *Kapitał...*, wyd. cyt., s. 30.

⁷ Pamiętać należy, że różnice międzyregionalne, dziś się uwidaczniające, nie są efektem polityki gospodarczej Polski ostatnich 10 czy też 50 lat. Mają one *de facto* swój początek w czasach rozbiorów, które wycisnęły piętno na poszczególnych ziemiach państw zaborczych. Poziom gospodarczy metropolii oraz ich polityka wobec zagarniętych ziem spowodowały, że państwo polskie w chwili odzyskania niepodległości składało się z dzielnic o bardzo różnym stopniu rozwoju ekonomicznego (nieco upraszczając, można stwierdzić, że najwyższy poziom prezentował zabór pruski, niższy rosyjski, a najslabiej rozwinięta była Galicja). Ponadto wewnątrz poszczególnych zaborów występowały poważne różnice w poziomie rozwoju gospodarczego. W zaborze pruskim Górny Śląsk (wielkokapitalistyczny przemysł) i województwo poznańskie (rozwinęte rolnictwo) miały zdecydowaną przewagę nad Pomorzem. W Królestwie Polskim, obok okręgów przemysłowych (Łódzki Okręg Przemysłowy, Zagłębie Dąbrowskie, Okręg Staropolski, Okręg Warszawski), na tzw. ziemiach wschodnich utrzymywała się nadal gospodarka naturalna. W okresie tym na ziemiach polskich wykształciły się główne ośrodki i okręgi przemysłowe. J. Skodlarski, *Zarys historii gospodarczej Polski*, PWN, Łódź 2000, s. 238.

3. Rozwój przedsiębiorstw w regionach Polski

W materiałach źródłowych wielu autorów zajmujących się tematyką rozwoju regionalnego w swoich pracach podkreśla, że w Polsce istnieją nadal obszary znacznie upośledzone pod względem zaplecza przemysłowego, infrastruktury technicznej i społecznej, zasobów wykwalifikowanej siły roboczej, a także klimatu sprzyjającego przedsiębiorczości. Jest to strefa, w której przeważają województwa o profilu gospodarczym z dużym udziałem rolnictwa, o dominacji przedsiębiorstw małych, dostarczających produkcji o charakterze lokalnym, w tym głównie na potrzeby wsi (tereny wschodniej Polski, tzw. Polska B). Po roku 1989 temu negatywnemu procesowi sprzyjają zjawiska związane z transformacją gospodarki. Do najważniejszych z nich możemy zaliczyć: bezrobocie, pojawienie się na dużą skalę inwestycji zagranicznych, procesy prywatyzacyjne, rozwój przedsiębiorczości krajowej oraz rozwój instytucji otoczenia biznesu⁸. Trudna sytuacja „ściany wschodniej” jest związana nie tylko z brakiem aktywnej polityki rządów wobec tej części kraju, lecz również (a może przede wszystkim) ze słabością gospodarczą krajów byłego ZSRR. Kolejne fale kryzysu w Rosji negatywnie wpływają na położenie polskich przedsiębiorców, funkcjonujących na wschodnich terenach przygranicznych.

Dostęp do produkcji i usług świadczonych przez przedsiębiorstwa maleje, im dalej na wschód, przy czym linia Wisły jest tu granicą, która wyraźnie różnicuje ich liczbę w przeliczeniu na 1000 mieszkańców⁹. Na obszarze na wschód od tej linii występuje wiele województw, których liczba przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców jest mniejsza niż 30 (przeciętna krajowa: 45 przedsiębiorstw). Naturalny charakter rolnictwa polskiego, w którym duża część nakładów produkcyjnych nie ma znaczenia rynkowego, stwarza niewielki popyt na produkty i usługi dla produkcji rolnej, co stanowi istotny hamulec rozwoju drobnej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich¹⁰. Szanse rozwojowe zlokalizowanych tam podmiotów gospodarczych ograniczają również niskie dochody ludności zamieszkującej gminy wiejskie. Przy biernej polityce regionalnej i braku kapitału na rozpoczęcie pozarolniczej działalności gospodarczej aktywizacja potencjału rozwojowego dokonywać się musi wyłącznie na podstawie własnych sił gmin wiejskich. Gminy te nie są jednak w stanie stworzyć warunków dla funkcjonowania przedsiębiorstw porównywalnych z miejskimi.

Można zatem stwierdzić, że społeczno-kulturowe przesłanki mobilizacji społecznej sprzyjają tym województwom, które mają relatywnie najmniej gmin wiejskich. W tych ostatnich słabsze jest samoorganizowanie się ludności na rzecz rozwoju lokalnego. Gdy fakt ten nałożymy na mapę gęstości sieci miast, która jest zdecydowanie rzadsza na wschodzie (rozmieszczenie gmin o najniższych dochodach jest najwięk-

⁸ W. Dziemianowicz, *Transformacja gospodarcza nowych województw*, IBnGR, Warszawa 1999, s. 23-24.

⁹ *Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 1998 -1999*, PARP, Warszawa 2000, s. 51.

¹⁰ Tamże, s. 51.

sze na wschodzie), potwierdza się już wcześniej prezentowane stwierdzenie o niedorozwoju tych obszarów. Wskazać należy, że rozmieszczenie gmin o największych dochodach najwyższe jest na zachodzie Polski¹¹.

Aktywizacja rozwoju regionalnego przyjmuje różne formy: do jednej z nich w literaturze przedmiotu zalicza się rozwój przedsiębiorstw, szczególnie na terenach, które przeżywają trudności wynikające z dokonującej się restrukturyzacji gospodarczej. Specyfika tej kategorii przedsiębiorstw pozwala upatrywać w ich funkcjonowaniu remedium zarówno na słabszą lokalną koniunkturę, jak i na wysoki poziom lokalnego bezrobocia.

Dla rozwoju regionalnego ważna jest nie tylko liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na danym terenie, ale także standard prowadzonej działalności. Duża część przedsiębiorstw jest zlokalizowana w województwach wysoce zurbanizowanych i o wysokim poziomie uprzemysłowienia. Są to przedsiębiorstwa o bardziej zaawansowanej technologii wytwarzania, dużej dynamice wzrostu, często próbujące swoich sił na rynku międzynarodowym.

Zdaniem D. Kołodziejczak¹² koncentracja podmiotów gospodarczych w regionie sprzyja wzrostowi atrakcyjności tego obszaru terytorialnego i stanowi impuls do nowych inwestycji. Innymi słowy, możemy mówić o sprzężeniu zwrotnym – im mniejszy region, z nieliczną i gorzej wykształconą populacją, z niewielką liczbą podmiotów gospodarczych, tym mniejsze szanse na nowe inwestycje.

Przemysł przetwórczy i ludność aglomeracji miejskich oraz okręgów przemysłowych decydują o potencjalnym popycie na ich produkcję. Relacja między liczbą przedsiębiorstw i przeciętną liczbą mieszkańców określa przestrzenną dostępność społeczeństw lokalnych Polski do produkcji oraz usług świadczonych przez ten sektor¹³.

W literaturze przedmiotu opisuje się cechy, jakimi powinny charakteryzować się regiony najslabiej i najbardziej rozwinięte. Regiony najslabiej rozwinięte to obszary wykazujące niedostatki wewnętrznych zdolności rozwojowych występujące w przypadku, gdy¹⁴:

- majątek trwały ulega silnej dekapitalizacji, a nakłady inwestycyjne omijają region;
- obniża się poziom kondycji ekonomicznej sektora państwowego i prywatnego, większość przedsiębiorstw upada, bankrutuje – powodując bezrobocie;
- ma miejsce słaba aktywność sektora prywatnego w gospodarce;
- występuje niski poziom aktywności ekonomicznej ludności;

¹¹ M. Kołodziejki, A. Rosner, *Rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich wschodniego i zachodniego pogranicza*, PAN, Warszawa 2000, s. 22.

¹² D. Kołodziejczak, *Pozarolnicza działalność gospodarcza w środowisku lokalnym i regionalnym*, „Wieś i Rolnictwo” 1999 nr 2, s. 36.

¹³ H. Piekarzewska, *Lokalizacja firm a otoczenie lokalne*, [w]: *Lokalne uwarunkowania przedsiębiorstw*, red. K. Kuciński, Monografie i Opracowania nr 459, SGH, Warszawa 1999, s. 147.

¹⁴ J. Szlachta, A. Pyszkowski, *Rozwój regionalny jako element strategii społeczno-gospodarczej Polski w latach 2000-2006*, IBnGR, Gdańsk-Warszawa 1999, s. 117.

- władze lokalne i regionalne nie są w stanie zapobiegać zagrożeniom i powodować wychodzenie regionu z recesji.

Istnieje wiele czynników sprzyjających rozwojowi prywatnej przedsiębiorczości regionalnej. Można do nich zaliczyć: etos gospodarności, niski poziom przestępczości, czystość ekologiczną, niskie ceny ziemi, niskie i stabilne płace oraz niską rolę związków zawodowych¹⁵.

Natomiast do najczęściej wymienianych cech regionów rozwijających się zaliczamy¹⁶:

- wysoki poziom wyposażenia w nowoczesne czynniki produkcji, które dają relatywną przewagę wywołującą pozytywne efekty zewnętrzne i korzyści koncentracji przestrzennej;
- innowacyjność w ujęciu zarówno technologicznym, jak i społecznym;
- istnienie rozwiniętych partnerskich sieci i powiązań handlowych między konkurującymi przedsiębiorstwami;
- wysoki poziom specjalizacji rynku pracy połączony z jego elastycznością;
- istnienie liderów lokalnych, którzy umieją skupić lokalnych przedsiębiorców wokół siebie i doprowadzić do konsensusu lokalnych sił.

Na przełomie lat ostatniej dekady wyrównywanie różnic pomiędzy regionami postępowało w kierunku powstawania pozarolniczych podmiotów gospodarczych, a w konsekwencji pozarolniczych miejsc pracy. W warunkach gospodarki rynkowej odchodzenie od rolnictwa, jako dominującej funkcji gospodarczej na obszarach wiejskich, odbywa się w wyniku przedsiębiorczości społeczności lokalnych w tworzeniu pozarolniczych podmiotów oraz działalności samorządów terytorialnych, która procesy te może wspierać lub opóźniać.

4. Zewnętrzne uwarunkowania zmian rozwoju przedsiębiorstw w regionach

Rozwój regionów, a w tym i przedsiębiorstw, uwarunkowany jest przez właściwe prowadzenie polityki odnoszącej się do korzystnego wykorzystania zasobów społeczno-gospodarczych stanowiących indywidualną cechą danego obszaru terytorialnego. Jej oddziaływanie na czynniki regionalne powinno być skierowane na uzyskanie jak największych wymiernych korzyści wynikających ze sprzężeń zwrotnych. Współczesny paradygmat rozwoju zakłada podejście systemowe, a to oznacza skierowanie rozwoju obszarów terytorialnych na współpracę jednostek tworzących dochód w danym regionie i kreujących jej stan wzrostu¹⁷.

¹⁵ D. Stawasz, K. Stawasz, *Problemy rozwoju małych przedsiębiorstw na terenach słabo zurbanizowanych (na przykładzie województwa radomskiego)*, [w:] *Uwarunkowania rozwoju sektora MSP w krajach Centralnej i Wschodniej Europy*, red. B. Piasecki, Z. Konieczny, UŁ, Łódź 1995, s. 64.

¹⁶ J. Hausner, T. Kudłacz, J. Szlachta, *Identyfikacja nowych problemów rozwoju regionalnego Polski*, Biuletyn 1998 nr 185, Warszawa, s. 37.

¹⁷ M. Rogowska, *Wyzwania stojące przed Polską polityką rozwoju regionalnego*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1129, AE, Wrocław 2006, passim.

W związku z powyższym przez politykę rozwoju regionalnego rozumie się całościowy kształt czynności państwa w zakresie oddziaływania na rozwój społeczno-ekonomiczny poszczególnych regionów kraju. Jej głównym celem jest wspieranie poszczególnych obszarów kraju poprzez podnoszenie konkurencyjności, przedsiębiorczości, poprawę warunków socjalno-bytowych społeczności tam zamieszkującej. Warto podkreślić, że w literaturze przedmiotu dominuje podejście wskazujące na znaczenie polityki regionalnej ukierunkowanej na wyrównanie poziomu rozwoju poszczególnych obszarów terytorialnych¹⁸. Ma to szczególne znaczenie dla polskich regionów, ponieważ procesy gospodarcze zainicjowane w 1989 r. przyczyniły się do narastania dysproporcji regionalnych, czego powodem był m.in. szybki rozwój obszarów metropolitalnych, zwłaszcza Warszawy, oraz obszarów wzdłuż granicy zachodniej, które stały się regionami sukcesu gospodarczego. Na wyrównywanie szans rozwoju pomiędzy obszarami terytorialnymi w Polsce wpływy miała decentralizacja polityki zarządzania, która została wcielona w życie mocą reformy dotyczącej administracji publicznej z 1999 r. Przesunięcie kompetencji decyzyjnych z organów centralnych na szczeble samorządów miało na celu zaktywizowanie społeczności lokalnych w kierunku tworzenia przedsiębiorstw oraz działania na rzecz rozwoju przestrzeni społeczno-ekonomicznej. Założono, że polityka regionalna realizowana w ramach samorządów powinna sprzyjać¹⁹:

- utworzeniu warunków rozwoju gospodarczego,
- stworzeniu i rozbudowie infrastruktury lokalnej,
- racjonalnemu wykorzystaniu zasobów oraz kształtowaniu się środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju,
- wspieraniu rozwoju kultury oraz ochronie i racjonalnemu wykorzystaniu dziedzictwa kulturowego, promocji walorów i możliwości rozwojowych województwa.

W literaturze przedmiotu odnajdujemy wskazania dla rozwoju regionalnego, które mogłyby inicjować rozwój przedsiębiorczości, a w tym usprawniać proces ekspansji społeczno-gospodarczej²⁰. Głównym problemem jest nieumiejętne strategiczne planowanie polityki odnoszącej się do danego obszaru terytorialnego. Twierdzi się, że w odniesieniu do polityki regionalnej brakuje działań koordynujących i scalających rozwój regionów. Wielowątkowość polityki oraz rozbieżność jej na cele cząstkowe utrudnia osiągnięcie ich oraz wyznaczenie głównego kierunku działania. Ponadto w literaturze przedmiotu do wyzwań polityki regionalnej zalicza się podjęcie działań zmierzających do poprawy mechanizmu prawnoinstytucjonalnego dotyczącego efektywnego wykorzystania funduszy unijnych na rzecz regionu, ale i przedsiębiorczości²¹.

¹⁸ A. Potoczek, *Polityka regionalna i gospodarka przestrzenna*, Agencja TNOiK i Centrum Kształcenia i Doskonalenia Kujawscy, Toruń 2003, s. 16.

¹⁹ Tamże, s. 41.

²⁰ M. Rozkrut, *Propozycja metody identyfikacji dysproporcji w rozwoju regionów w Polsce i Unii Europejskiej*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1099, AE, Wrocław 2006, passim.

²¹ Tamże.

M. Rogalska podkreśla, że także dbałość o umiejętne stymulowanie polityki spójności Unii Europejskiej jest ważnym aspektem, ponieważ od tego rodzaju działań uzależniona jest skuteczność rozwiązywania polskich problemów w prezentowanym zakresie. Jej ukierunkowanie powinno być nastawione na kształtowanie warunków rozwoju konkurencji, innowacji, przedsiębiorczości i aktywności indywidualnej²².

Ważnym czynnikiem determinującym rozwój przedsiębiorstw w danym regionie jest stan zasobów, którymi można gospodarować na danym terenie. Zgodnie ze współczesnym podejściem do rozwoju czynnikiem sprawczym wszelkiej ekspansji terytorialnej jest kapitał ludzki jako generator i inicjator tworzenia wiedzy, szczególnie tej, która zmodyfikowana sprzyja rozwojowi innowacji. Stąd jednym z priorytetów warunkujących rozwój regionów, a w tym i przedsiębiorczości, jest utworzenie odpowiedniego systemu edukacji, który będzie elastycznie kształtował odpowiednią jakość kapitału ludzkiego. Brak właściwych działań ukierunkowujących kształcenie społeczności regionalnych wywołuje dysharmonię w procesie ich aktywizacji. Bez odpowiedniego wykształcenia i uświadomienia jednostek zamieszkujących dany obszar terytorialny jest niemożliwe, by zapewnić trwałą zrównoważony rozwój²³.

Kolejną ważną barierą może być brak kapitału, który także bardzo silnie ogranicza rozwój regionów lub też mu sprzyja. Stąd też swoistym remedium na braki kapitałowe stały się fundusze unijne, których prawidłowe wykorzystanie warunkowało rozwój czynników wpływających na zadowalający poziom konkurencyjności danego regionu, jak również będzie mu sprzyjało w przyszłości. W związku z tym szczególną uwagę w programach zarówno operacyjnych, jak i regionalnych poświęca się zagadnieniom m.in. rozwoju kapitału ludzkiego, a pośrednio i przedsiębiorczości. Wygenerowane zostały odpowiednie środki finansowe, by stworzyć szansę do prawidłowego rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Założenia przyjęte przez władze zarówno centralne, jak i terenowe koncentrują się na wykorzystaniu funduszy unijnych w latach 2007-2013 m.in. w celu finansowania obszarów najmniej rozwiniętych. Zostały stworzone szanse dla regionów Polski, których do tej pory nasz kraj nie miał. Efektywne ich wykorzystanie warunkuje w przyszłości stabilny zrównoważony wzrost gospodarczy całego kraju²⁴.

²² Tamże.

²³ A. Sokół, *Wiedza jako determinanta aktywizacji zawodowej społeczności wiejskiej w aspekcie rozwoju rynków lokalnych*, [w:] *Wiedza w gospodarce, społeczeństwie i przedsiębiorstwach: pomiary, charakterystyka, zarządzanie*, red. E. Skrzypek, K. Piech, Instytut Innowacji i Wiedzy, Warszawa 2007, passim.

²⁴ A. Sokół, *Wpływ funduszy unijnych na rozwój kapitału ludzkiego a konkurencyjność regionów Polski Wschodniej*, [w:] *Człowiek w perspektywie biznesu*, red. K. Machowicz, KUL, Lublin 2009, passim.

5. Zakończenie

Reasumując, można założyć, że efektywne działania polityczne na poziomie samorządów oraz właściwe wykorzystanie funduszy unijnych wpłynie na realny rozwój przedsiębiorczości oraz możliwości ich współdziałania z innymi podmiotami gospodarczymi w zakresie rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Dostrzeżenie oraz uzasadnienie powyższej zależności pozwoli zmodyfikować nierówności w poziomie rozwoju poszczególnych regionów Polski.

Literatura

- Bagińska A., *Inwestycje w rozwój kapitału ludzkiego*, [w:] *Wiedza w gospodarce, społeczeństwie i przedsiębiorstwach: pomiary, charakterystyka, zarządzanie*, red. K. Piech, E. Skrzypek, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2007.
- Bober J., *Planowanie jako instrument efektywnego sterowania rozwojem lokalnym*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie 2002 nr 577.
- Dziemianowicz W., *Kapitał zagraniczny a rozwój regionalny i lokalny w Polsce*, UW, Warszawa 1997.
- Dziemianowicz W., *Transformacja gospodarcza nowych województw*, IBnGR, Warszawa 1999.
- Hausner J., Kudłacz T., Szlachta J., *Identyfikacja nowych problemów rozwoju regionalnego Polski*, Biuletyn 1998 nr 185, Warszawa
- Kołodziejczak D., *Pozarolnicza działalność gospodarcza w środowisku lokalnym i regionalnym*, „Wieś i Rolnictwo” 1999 nr 2.
- Kołodziejcki M., Rosner A., *Rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich wschodniego i zachodniego pogranicza*, PAN, Warszawa 2000.
- Matlangiewicz A., *Efekty rozwoju współpracy przygranicznej na przykładzie euroregionu „Pomernia”*, US, Szczecin 2001.
- Piekarzewska H., *Lokalizacja firm a otoczenie lokalne*, [w:] *Lokalne uwarunkowania przedsiębiorstw*, red. K. Kuciński, Monografie i Opracowania nr 459, SGH, Warszawa 1999.
- Potoczek A., *Polityka regionalna i gospodarka przestrzenna*, Agencja TNOiK i Centrum Kształcenia i Doskonalenia Kujawscy, Toruń 2003.
- Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 1998-1999*, PARP, Warszawa 2000.
- Rogowska M., *Wyzwania stojące przed Polską polityką rozwoju regionalnego*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1129.
- Rozkrut M., *Propozycja metody identyfikacji dysproporcji w rozwoju regionów w Polsce i Unii Europejskiej*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1099, AE, Wrocław 2006.
- Skodlarski J., *Zarys historii gospodarczej Polski*, PWN, Łódź 2000.
- Sokół A., *Wiedza jako determinanta aktywizacji zawodowej społeczności wiejskiej w aspekcie rozwoju rynków lokalnych*, [w:] *Wiedza w gospodarce, społeczeństwie i przedsiębiorstwach: pomiary, charakterystyka, zarządzanie*, red. E. Skrzypek, K. Piech, Instytut Innowacji i Wiedzy, Warszawa 2007.
- Sokół A., *Wybrane fundusze UE w rozwoju innowacji i wiedzy na przykładzie Polski Wschodniej – ich znaczenie w retrospekcji oraz perspektywy na lata 2007-2013*, [w:] *Innowacyjność w Polsce w ujęciu regionalnym: nowe teorie, rola funduszy i klastrów*, red. S. Pangsy-Kania, K. Piech, Instytut Innowacji i Wiedzy, Warszawa 2008.

- Sokół A., *Wpływ funduszy unijnych na rozwój kapitału ludzkiego a konkurencyjność regionów Polski Wschodniej*, [w:] *Człowiek w perspektywie biznesu*, red. K. Machowicz, KUL, Lublin 2009.
- Stawasz D., Stawasz K., *Problemy rozwoju małych przedsiębiorstw na terenach słabo zurbanizowanych (na przykładzie województwa radomskiego)*, [w:] *Uwarunkowania rozwoju sektora MSP w krajach Centralnej i Wschodniej Europy*, red. B. Piasecki, Z. Konieczny, UŁ, Łódź 1995.
- Szlachta J., Pyszkowski A., *Rozwój regionalny jako element strategii społeczno-gospodarczej Polski w latach 2000-2006*, IBnGR, Gdańsk-Warszawa 1999.

EGZOGENIC FACTORS STIMULATING THE DEVELOPMENT OF THE BUSINESS SECTOR IN A REGION

Summary

Because of a multitude of issues related to the development in the countryside and the huge diversity of this policy, it is difficult to presenting it in a synthetic way. There is the development of imaging equipment, on the one hand, the formation mechanisms of various kinds of difficulties in local systems, on the other showing a route out of a critical situation. Analyzed are the instruments that can be used to bring economic activity to less developed areas. Admittedly, however, is that the identification of the actual state of entrepreneurship in the regions is one of the so-called difficult socio-economic issues. With relatively many studies, which in the last decade were devoted to this subject, the vast majority deals with certain general characteristics of this phenomenon. There are only few empirical attempts of penetration, so the article is rather a modest share of research.